

Лемещенко-Лагода Вікторія
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного
20a.v.lemeshchenko-lahoda@std.npu.edu.ua
viktorii.lemeshchenko-lagoda@tsatu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-1080-5510>

МОВИ НА МЕЖІ ЗНИКНЕННЯ: ШОТЛАНДСЬКА ГЕЛЬСЬКА

***Summary.** The article is devoted to the historical formation, development and decline of the Scottish Gaelic language. Its present status as minority, but official, language of Scotland and activities being implemented by the Scottish government for its preservation are outlined. The peculiarities of the current language situation in Scotland are revealed, statistical data on the speakers of Scottish Gaelic are presented and analyzed.*

***Key words:** Scottish Gaelic, minority language, language survival, language decline, language status, standard language, official language.*

На сьогоднішній день у світі існує близько 7000 мов, серед яких вчені виділяють «здорові мови», «хворі», «мови, яким загрожує загибель», «відроджені мови» та «мертві». Особливу увагу лінгвістів звернено до мов, яким загрожує вимирання, адже зникнення мови означає й зникнення культури в цілому, історії та традицій народу, та повну асиміляцію до іншої мови та культури або загибель в цілому.

Однією з мов, яка наразі перебуває під загрозою зникнення є шотландська гельська мова (Scottish Gaelic). Гельська мова належить до кельтської гілки індоєвропейської мовної сім'ї. Достеменно невідомо, коли і яким чином кельтські мови потрапили на Британські острови, однак за однією з найпоширеніших версій, протягом римського панування на островах діалекти місцевого населення утворили дві окремі групи: бретонські кельтські та ірландські кельтські (гойделічні), від останньої й взяли свій початок шотландська гельська та ірландська мови. Починаючи з VII століття, гельська все частіше контактувала з англосаксонською мовою [5, с. 31-32; 6, с. 172], а між VIII і XII століттями вона зазнала впливу скандинавських мов, що досі певною мірою проявляється в топонімах, запозичених словах тощо [4, с. 62; 8, с. 398].

Зниження соціального статусу шотландської гельської мови та поступове усунення її з різних сфер вживання почалось з кінця XI століття. На гельську мову негативно вплинули реформи, проведені під час правління Малкольма III, збільшення кількості найманих лицарів (переважно бретонців та фламандців) під час правління короля Девіда I, активізація торгівлі з англійцями та фламандцями. З новими мовами та культурами до Шотландії прийшла нова соціальна організація [2, с. 69]. Гельські традиції та звичаї почали цілеспрямовано пригнічуватись під іноземним впливом. До XVII століття шотландська гельська мова була майже повністю витіснена з рівнинних територій до гірських та на острови. Втративши свій статус, шотландська гельська була заборонена у школах, й існувала переважно в усній формі.

У XIX – початку XX століття почалось літературне відродження шотландської гельської мови. У 1891 році було засновано Гельське товариство (An Comunn Gaidhhealach), головною метою діяльності якого є відродження та популяризація шотландської гельської мови [1, с. 286].

Сучасний письмовий стандарт значною мірою бере свій початок від перекладу Біблії 1801 року. Зараз він фактично контролюється Шотландським органом з питань кваліфікації, чий гельсько-орфографічні конвенції (пор. Веб-сайт SCEEB) прийняті Comhairle nan Leabhraichean / The Gaelic Books Council у 2005 році.

Незважаючи на те, що шотландська гельська мова наразі має статус офіційної мови Шотландії (поруч з англійською), вона все одно залишається міноритарною, оскільки багато носіїв мови користуються у всіх сферах переважно англійською мовою. Під час перепису населення 2001 року в Шотландії в цілому нараховувалось 58 969 носіїв гельської мови віком від 3 років – лише 1,2% від загальнонаціонального населення. Приблизно 7 094 особи стверджували, що здатні читати або писати гельською, але не розмовляти нею, а ще 27 538 могли розуміти гельську, але не говорити, читати та писати [7, с. 24].

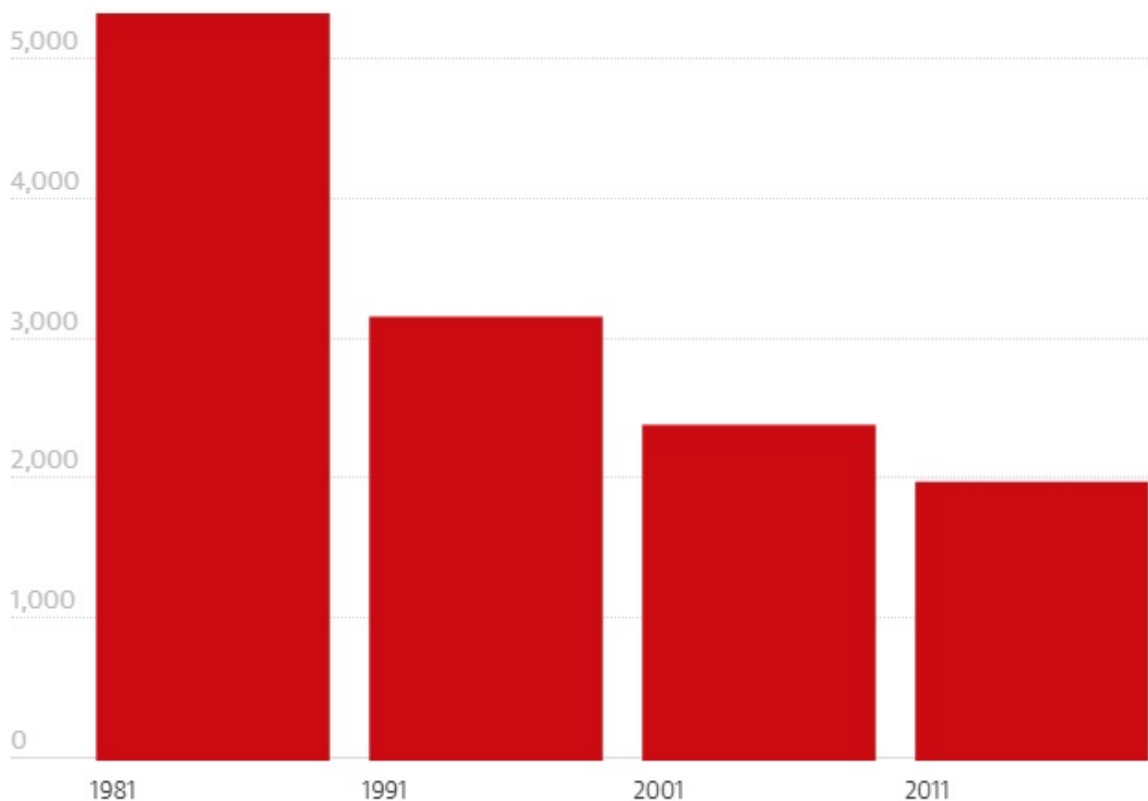
Дослідження, проведене групою гельських експертів та соціолінгвістів з Університету нагір'я та островів (University of the Highlands and Islands (UHI) у 2020 році, показало, що лише 11000 людей щоденно спілкується гельською мовою [3].

Згідно з прогнозами, національний перепис населення, що має відбутись наступного року може показати, що частка людей на Західних островах, які говорять гельською, впаде майже до 45% (порівняно з 1980 р. – 80%), що, на думку експертів, поставить мову на межу зникнення [3].

Рис.1.

Зменшення кількості носіїв шотландської гельської мови (3-17 років)

The number of Scottish Gaelic speakers aged 3-17 declined by more than 3,000 in 20 years

Guardian graphic. Source: University of the Highlands and Islands

Уряд Шотландії зробив серйозний крок до збільшення доступу до гельської освіти, зокрема фінансуючи будівництво початкових та середніх шкіл у таких містах, як Глазго та Единбург. За останній рік рада Західних островів, Comhairle nan Eilean Siar, впровадила вивчення гельської мови у всіх школах і зробила її обов'язковою для вивчення мовою для всіх дітей, які починають навчання в початковій школі. Однак, на думку багатьох фахівців набагато більше енергії потрібно спрямувати на те, щоб населення почало спілкуватись гельською мовою у будь-якій соціальній ситуації, а не лише в школі. Батьків слід «заохочувати говорити нею зі своїми дітьми в соціальних ситуаціях та та у сімейному колі» – говорить Професор Кончур Ó Джолаган (Conchúr Ó Giollagáin) [3].

Таким чином, не дивлячись на численні заходи шотландського уряду зі збереження мови, ситуація й досі залишається досить серйозною. Стрімке скорочення чисельності носіїв мови вже найближчим часом може призвести до повної її втрати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Казакевич О. М. Мовна асиміляція корінних народів Британських островів у XIX ст. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2017. Вип. 48. С. 283-286.
2. Королева М.В. Языковая ситуация в Шотландии: история и современный статус шотландского гэльского языка. *Рема*. 2016. №1. С. 64-73.
3. Carrell S. Scots Gaelic could die out within a decade, study finds. *The Guardian*. 2020. 2 July. URL: <https://www.theguardian.com/uk-news/2020/jul/02/scots-gaelic-could-die-out-within-a-decade-study-finds> (Last accessed 14.04.2021)
4. Glaser K. Minority Languages and Cultural Diversity in Europe: Gaelic and Sorbian Perspectives. *Multilingual Matters*, 2007. 394 p.
5. Kay B. Scots: The Mither Tongue. Darvel, Ayrshire: Alloway Publishing, 1993. 224 p.
6. Lockwood W.B. Languages of the British Isles Past and Present. London: Andre Deutsch, 1975. 262 p.
7. McLeod W. Securing the status of Gaelic? Implementing the Gaelic Language (Scotland) Act. *Scottish Affairs* 57, 2006. pp. 19 – 38.
8. Stewart T.W. Lexical imposition: Old Norse vocabulary in Scottish Gaelic. *Diachronica* 21(2), 2004. pp. 393– 420.